

Democratische Transgressies en Affectieve Polarisation

Lisa Janssens & Anna Kern (UGent)

Beste deelnemer aan het Burgerpanel,

In de periode van 10 tot 27 November 2023 nam u deel aan een bevraging van onderzoekers van de Universiteit Gent over de democratische houdingen van burgers. Wij zouden u eerst nogmaals hartelijk willen bedanken voor uw deelname aan dit onderzoek. Dit rapport beschrijft het doel, verloop en de resultaten van het onderzoek waaraan u deelnam.

1. Doelstelling van het onderzoek

Gezonde en stabiele democratieën zijn afhankelijk van de politieke steun van hun burgers. Gelukkig rapporteert de overgrote meerderheid van de burgers wereldwijd dat zij de democratie als de meest wenselijke regeringsvorm zien. Onderzoek laat zien dat de steun van burgers voor de democratie en de daaraan verbonden beginselen sterk en stabiel is. Ondanks deze ogenschijnlijk positieve vooruitzichten doen recente bevindingen alarmbellen rinkelen: studies tonen aan dat grote delen van de bevolking bereid zijn democratische principes op te offeren voor politiek gewin (Krishnarajan 2023). Sommige burgers zijn bijvoorbeeld bereid de burgerlijke vrijheden te beperken van mensen met wie ze het politiek oneens zijn (Crawford & Pilanski 2014), ze zijn geneigd te stemmen op ondemocratische kandidaten die aansluiten bij hun partijvoorkeuren (Graham & Svobik 2020), en ze zijn bereid gebrekkige democratische processen te aanvaarden als dat hen voordelen oplevert (Werner et al. 2022). Dit schetst een paradoxaal beeld: burgers beweren een oprechte democratische houding aan te nemen in een breed scala aan onderzoeken, maar als het erop aankomt en ze zelf baat kunnen hebben in een specifieke situatie, zijn ze bereid democratische schendingen door de vingers te zien.

In deze studie stellen we een argument voor dat deze puzzel (gedeeltelijk) kan verklaren. Op basis van theorieën over wraak en negatieve wederkerigheid, beargumenteren wij dat burgers als reactie op democratische transgressies (d.w.z. gedrag dat democratische normen overschrijdt) van de politieke tegenstander de neiging hebben om democratische schendingen van hun eigen politieke partij te aanvaarden. Burgers zouden omwille van verschillende redenen zo kunnen reageren. Enerzijds zouden ze hiertoe geneigd kunnen zijn omdat ze wraak willen nemen, en anderzijds zouden ze deze reactie kunnen vertonen omdat ze het evenwicht en de rechtvaardigheid in de democratie willen herstellen. Het eerste doel van het experiment was dus om te toetsen in hoeverre burgers in Vlaanderen bereid zijn om democratische schendingen van de tegenstander te beantwoorden met democratische schendingen van de eigen partij (d.w.z. de partij die men meest sympathiek vindt).

Een tweede doel van het onderzoek was om te kijken in hoeverre affectieve polarisation deze mogelijke effecten kan versterken. Affectieve polarisation wordt gedefinieerd als een emotionele gehechtheid aan de eigen politieke partij, gecombineerd met vijandige gevoelens tegenover de politieke tegenstander. Verschillende wetenschappers hebben trends van democratische achteruitgang in verband gebracht

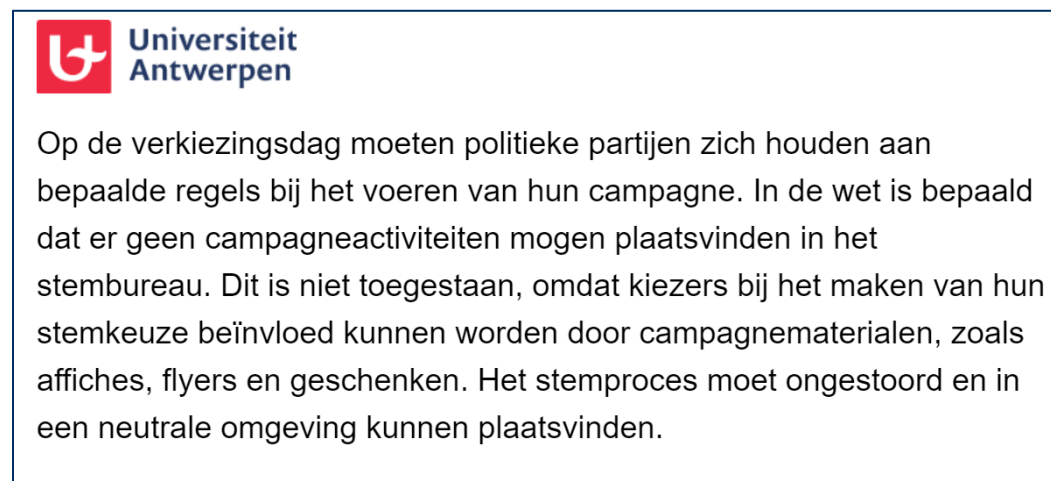
met een toenemende mate van affectieve polarisatie, vooral in de Verenigde Staten (Broockman et al. 2022; Orhan 2022). Wij verwachten dat de neiging om democratische schendingen van de tegenpartij te beantwoorden met democratische transgressies van de eigen partij, meer uitgesproken is onder affectief gepolariseerde burgers.

2. Methode

We maakten gebruik van een online survey experiment om deze doelen te onderzoeken. In dit experiment werden deelnemers willekeurig onderverdeeld in één van twee verschillende groepen. Dit betekent dat niet elke respondent exact dezelfde vragenlijst voorgeschoteld kreeg, hoewel de vragenlijsten voor het grootste deel wel gelijkaardig waren.

In de vragenlijst werden eerst een aantal algemene vragen gesteld over de politieke attitudes van deelnemers. Vervolgens werden alle deelnemers blootgesteld aan een bericht over de regelgeving rondom campagnevoering in Belgische stembureaus (Figuur 1). Hieronder vindt u een voorbeeld van de berichten die de respondenten hebben gelezen tijdens het experiment:

Figuur 1: Voorbeeld bericht over de campagneregels in en rond stembureaus (alle deelnemers).

Hierna begon het echte experiment. De helft van de deelnemers werd namelijk blootgesteld aan een fictief scenario waarin werd gesteld dat de politieke tegenstander van de deelnemer de regels rondom campagnevoering had overtreden (Figuur 2). Over welke partij in dit fictief scenario gesproken werd hing af van de eerdere antwoorden van de deelnemers op de vraag welke partij ze minst sympathiek vinden. In het voorbeeld in Figuur 2 was dat Vlaams Belang.

Figuur 2: Voorbeeld bericht over de fictieve schending van campagneregels door Vlaams Belang (deze deelnemer had aangegeven Vlaams Belang de minst sympathieke partij te vinden).

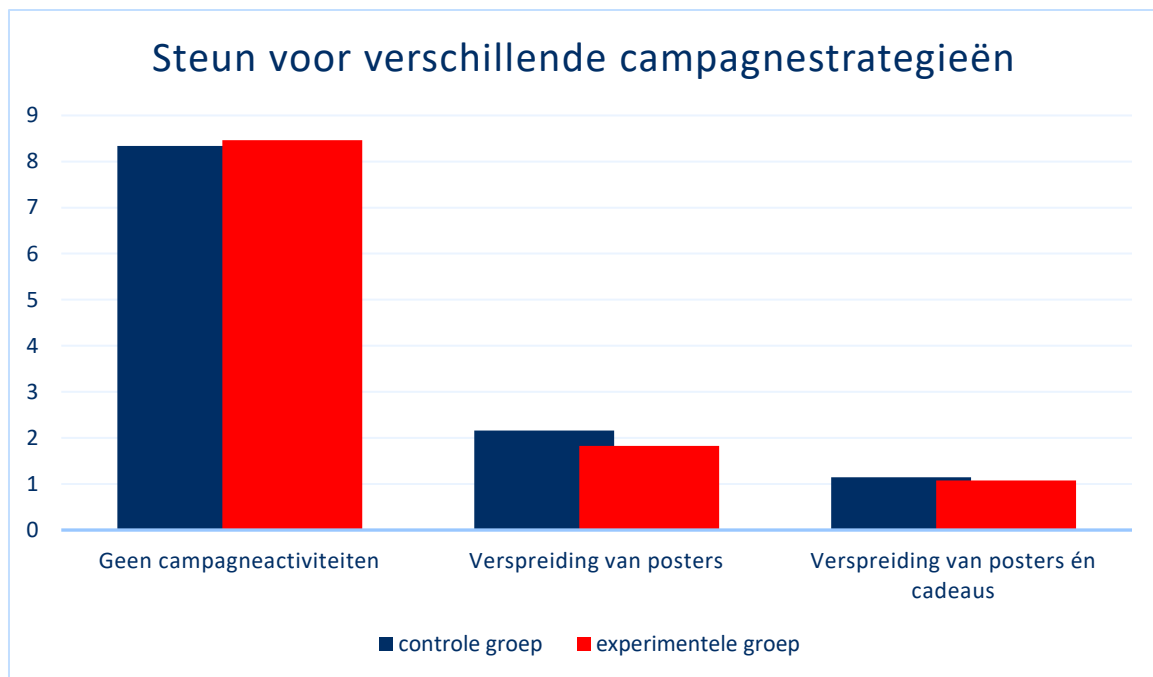
Nadat de deelnemers de berichten hebben gezien, werden ze ondervraagd over de mate waarin ze verschillende campagnestrategieën van de eigen politieke partij zouden steunen. Hierbij moesten de respondenten de volgende campagnestrategieën evalueren op een schaal van 0 (geen steun) tot 10 (zeer veel steun): (a) De eigen partij organiseert geen specifieke campagneactiviteiten in en rond stembureaus op verkiezingsdag, (b) De eigen partij verspreidt posters in en rond stembureaus om mensen te overtuigen om op de partij te stemmen, en (c) De eigen partij verspreidt poster én deelt gratis geschenken uit in en rond stembureaus om mensen te overtuigen om op de partij te stemmen. Vervolgens konden de respondenten ook aangeven welke van deze drie strategieën zij zouden kiezen mochten ze de leiding hebben over de campagneactiviteiten van de eigen partij. Na het invullen van de enquête werd duidelijk aan de deelnemers gecommuniceerd dat het scenario dat is beschreven over een schending van de campagneregels door de tegenpartij fictief is.

3. Resultaten

Voor de analyse bekeken we eerst het effect van de fictieve schending van de campagneregels op de steun voor de verschillende campagnestrategieën van de eigen partij. In een tweede stap vergeleken we ook in hoeverre de steun voor campagnestrategieën verschilt tussen gepolariseerde en niet-gepolariseerde burgers.

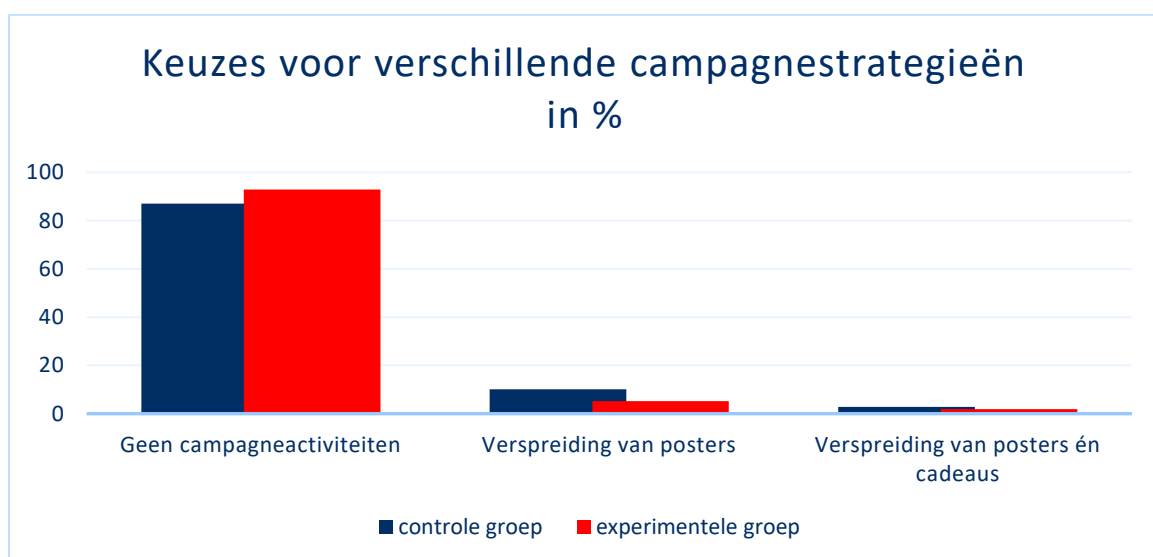
Figuur 3 toont het effect van blootstelling aan democratische transgressies van de tegenpartij op de steun voor de drie campagnestrategieën. Indien transgressies van de tegenpartij ervoor zouden zorgen dat burgers meer democratische schendingen van de eigen partij zouden accepteren, dan zouden we moeten zien dat de steun voor het verspreiden van posters en cadeaus groter is onder de deelnemers in de experimentele groep. De figuur toont aan dat het tegenovergestelde het geval was: Mensen in de experimentele groep hadden gemiddeld genomen minder steun voor het verspreiden van posters, en het verspreiden van posters én cadeaus in en rond stembureaus door de eigen partij. We zien ook geen wezenlijk verschil tussen de controle en experimentele groep in de mate waarin zij steun hebben voor het niet uitvoeren van campagneactiviteiten op de verkiezingsdag in en rond stembureaus.

Figuur 3: Gemiddelde steun voor verschillende campagnestrategieën voor de controle en experimentele groep.

Hoe zit het dan met de steun voor de campagnestrategieën wanneer de deelnemers zelf mogen kiezen welke campagneactiviteit zij zouden uitvoeren wanneer zij de leiding hadden over hun voorkeurspartij? Figuur 4 toont hiervoor de resultaten in percentages. We zien voor de controle én de experimentele groep dat rond de 90 procent van de deelnemers ervoor kiest om geen campagneactiviteiten uit te voeren. Bovendien zien we dat het percentage deelnemers dat ervoor kiest om posters te verspreiden of posters én cadeaus te verspreiden juist lager is in de experimentele groep dan in de controle groep. Opnieuw laten deze uitkomsten dus zien dat de blootstelling aan een democratische schending van de tegenpartij niet leidt tot meer steun voor democratische schendingen van de eigen partij.

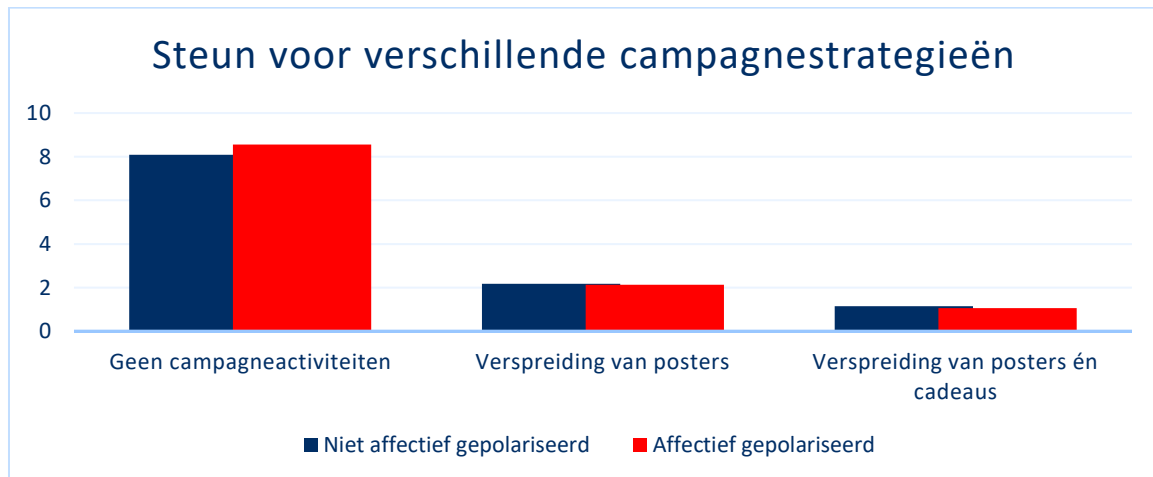
Figuur 4: De keuzes voor de verschillende campagnestrategieën in percentages voor de controle en experimentele groep.

Als tweede stap kijken we ook naar de mate waarin de steun voor de verschillende campagnestrategieën verschilt voor affectief gepolariseerde en niet affectief gepolariseerde

deelnemers. Respondenten die bovengemiddeld scoren op affectieve polarisatie worden als affectief gepolariseerd beschouwd. De overige respondenten worden als niet gepolariseerd beschouwd. Figuur 5 laat dezelfde trends zien als de eerdere figuren: We zien geen wezenlijk verschil in de steun voor de campagneactiviteiten tussen gepolariseerde en niet-gepolariseerde deelnemers.

Figuur 5: Gemiddelde steun voor verschillende campagnestrategieën voor gepolariseerd en niet-gepolariseerd deelnemers.

4. Conclusie

Het doel van dit onderzoek was om te onderzoeken of burgers geneigd zijn om democratische transgressies van de tegenpartij te beantwoorden met democratische transgressies van de eigen partij. In andere woorden: Krijgen mensen meer steun voor democratische schendingen uitgevoerd door hun voorkeurspartij wanneer zij eerder zijn geconfronteerd met democratische schendingen van de tegenstander? Om dit te onderzoeken voerden wij in november een experiment uit met het Burgerpanel van de Universiteit Antwerpen.

De resultaten van het experiment laten zien dat de steun voor democratische schendingen tijdens de politieke campagne niet groter is onder deelnemers die democratische schendingen hebben gezien van de tegenstander. Bovendien vonden we geen wezenlijk verschil in de steun voor de campagnestrategieën tussen gepolariseerde en niet-gepolariseerde deelnemers.

Al met al laat dit onderzoek dus een positief beeld zien: Burgers in Vlaanderen blijven zich democratisch opstellen, ook als de tegenpartij dat niet doet. Dit is een belangrijke bevinding voor de Vlaamse politiek, aangezien de stabiliteit van democratieën afhangt van de democratische houdingen van haar burgers. Meer onderzoek is nodig om te toetsen of deze effecten standhouden in andere contexten zoals de Verenigde Staten of het Verenigd Koninkrijk waar een hogere mate van politieke polarisatie aanwezig is in de maatschappij.

Wij willen u nogmaals bedanken voor uw deelname en uw interesse in ons onderzoek!

Contact: Lisa.janssen@ugent.be